

Fryslân moet de bouwopgave omarmen

Het kabinet wil tot 2030 een miljoen nieuwe woningen bouwen. Waar moeten die huizen komen? En welke rol kan Fryslân hierin spelen? De architecten van Team GEAR in Leeuwarden zien kansen. Ze pleiten voor vitale woongemeenschappen in Fryslân, te beginnen met hun plan voor tienduizend nieuwe woningen bij Deinum op een „utopische terp in een aantrekkelijk en open landschap, robuust en bestand tegen de stijgende zeespiegel.”

■ Baake Boersma ■ GEAR, Marjolijne Andringa

Ze kregen een grondplaat, een zak met tienduizend houten blokjes (huizen) en blauw, groen en wit schuim voor water, bomen en infrastructuur

In het kantoor van Borren Staalenhoef Architecten aan de Westersingel in Leeuwarden wijst André Staalenhoef naar een maquette. De maquette legt hij uit, verbeeldt een nieuw terplandschap met woningbouw in het bestaande gebied ten westen van Leeuwarden, bij Deinum. De maquette is gemaakt door architecten en ontwerpers van Borren Staalenhoef, TVA Architecten en Achterbosch Architecten, samenwerkend als Team GEAR. Voor de goede orde: het gaat hier niet om een goedgekeurd plan, wachtend op uitvoering. Het is de bijdrage die Team GEAR leverde aan de expositie van het Ministerie van Maak, die eind vorig jaar was te zien in de Ferro Beeme, een voormalige gasboudier in het havengebied in Rotterdam. Doel van deze expositie: testen of het haalbaar is om tot 2030 in Nederland een miljoen nieuwe huizen te bouwen, op een manier die toekomstbestendig is, dus rekening houdend met klimaatverandering, nieuwe vormen van natuur en landbouw, bedendaagse woonwensen en de noodzaak om met hernieuwbare materialen te werken.

De expositie vielde voort uit de bouwopgave, zoals het kabinet die voor de komende jaren heeft getoelicht. Minister Hugo de Jonge van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening presenteerde in oktober een kaart met daarop het beoogde aantal huizen per provincie, bij elkaar opgeteld een miljoen nieuwe woningen. Waar De Jonge het liet bij gelaaten, probeert het Ministerie van Maak een concrete invulling te geven aan de bouwopgave, waar kunnen die nieuwe huizen het beste komen? Doet het ministerie er verstandig aan om bijna de helft van de woningen in Zuid- en Noord-Holland te plaatsen, in het laagste deel van Nederland? Moet er niet veel meer rekening worden gehouden met de lange termijn? „Belangrijke vragen”, zegt Staalenhoef. „We kijken bij de inrichting van ons land veel te weinig vooruit.”

Houten blokjes

Het Ministerie van Maak is een initiatief van de Internationale Architectuurbuureau Zuis en Malm. Zij nodigden voor de expositie 130 ontwerpers uit om een visie voor toekomstbestendige woningbouw te ontwikkelen. De teams kregen een tekst: „toekomst, bestaande uit een grondplaat, een zak met tien-

duizend houten blokjes (huizen) en blauw, groen en wit schuim (voor water, bomen en infrastructuur). Op de tentoonstelling waren uiteindelijk 101 schaalmodellen te zien, waaronder dus ook de maquette van Team GEAR. De inzending van GEAR, die werd aangemerkt als een van de vijf meest onderscheidende plannen, is gemaakt door Jacob Borren, Doeke van Wierden, Bart Clissen, met medewerking van kunstenaar Folkje Grijstra, Iwan Blikowski, Peter Boelens, Yusef Al Saadi en Tjerk Jure van Seggelen. Op de maquette van GEAR zien we woningbouw op een „utopische terp in een aantrekkelijk en open landschap, robuust en bestand tegen de stijgende zeespiegel”, zegt Van Wierden in het begeleidende filmpje. De polter in de maquette kan je zelf met een gietier onder water zetten en ook weer laten bevoegen, door de stop uit de grondplaat te trekken. Het idee hierachter: als kostbaar water op in een gebied, en gebruik het als je het nodig hebt. „Bijvoorbeeld in perioden van droogte, als drinkwater of energiebron”, zegt Staalenhoef.

Leefplekken

Op de terp staan dus tienduizend nieuwe woningen. Die woningen vormen samen leefplekken voor 22.000 mensen. Met alleen het ontwerpen en bouwen van huizen komen we er namelijk niet, is de overtuiging van GEAR. Onderdak is belangrijk, maar mensen willen ook leven, zich ontplooiën, samen din-

gen ondernemen. De woningen staan daarom in „mixeerd-gebruik” met veel levendige gebieden en ruimte voor eigen initiatieven en verenigingen. Voor de grote voorzieningen, zoals een ziekenhuis, moeten de bewoners naar Leeuwarden. Maar dat ligt vlakbij en is per bus en trein goed bereikbaar”, aldus Staalenhoef. Volgens GEAR gaat het bij dit terpconcept niet per se om de ruimtelijke uitwerking, maar juist om de sociologische samenstelling van bewoners, directe buuren en functies (dagelijks, wekelijks, incidenteel). Daarbij sluit het goed aan bij de unieke waarden van het Friese landschap met zijn bestaande terp-dorpen, een sterke connectie met het water en een kleinschalige verkenningstructuur. Met op deze locatie bij Deinum als contrast de spoorlijn en het Van Harmsma-kanal, die zorgen voor een lijnenspel die de karakteristieke elementen doorbrekt. Zo bekeken wordt de terp, aldus Van Wierden in het filmpje, „een maatschappelijke vluchtheuvel, een bereikbare woonruimte in een para-dijns landschap, een ideale wereld van uitdaging en zekerheden, zonder reëel of schadelijk aan de leefomgeving”.

Het uiteindelijke doel, stelt GEAR, is het ontwikkelen van vitale woongemeenschappen in duurzame landschappen en in groene wijken. Al wil de Friese coöperatie ook niet weggelopen voor de huidige woningnood op de noodzaak om die te verzachten. „Dat is een gedeelde verantwoordelijkheid van bestuurders en ontwerpers”, zegt Staalenhoef.

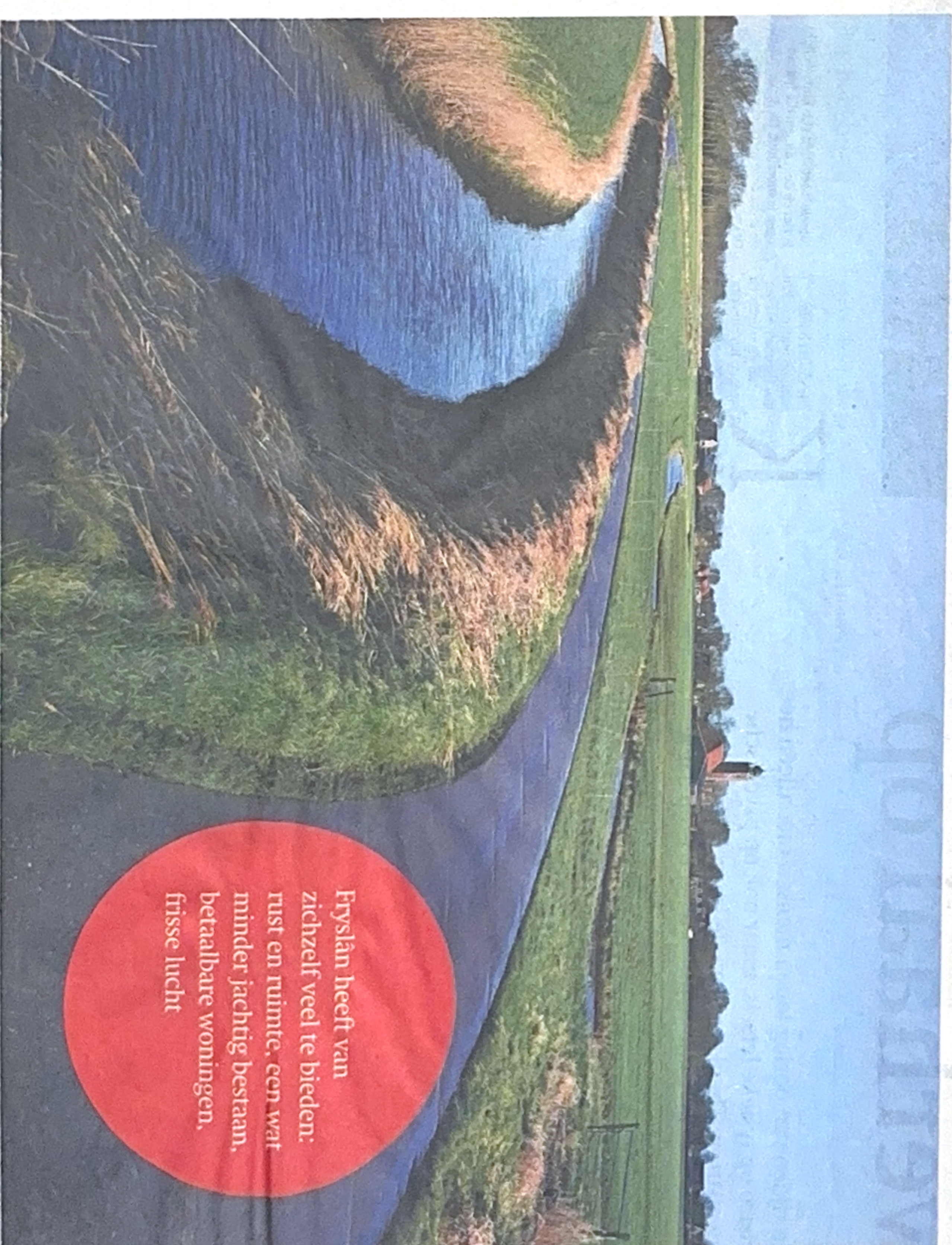
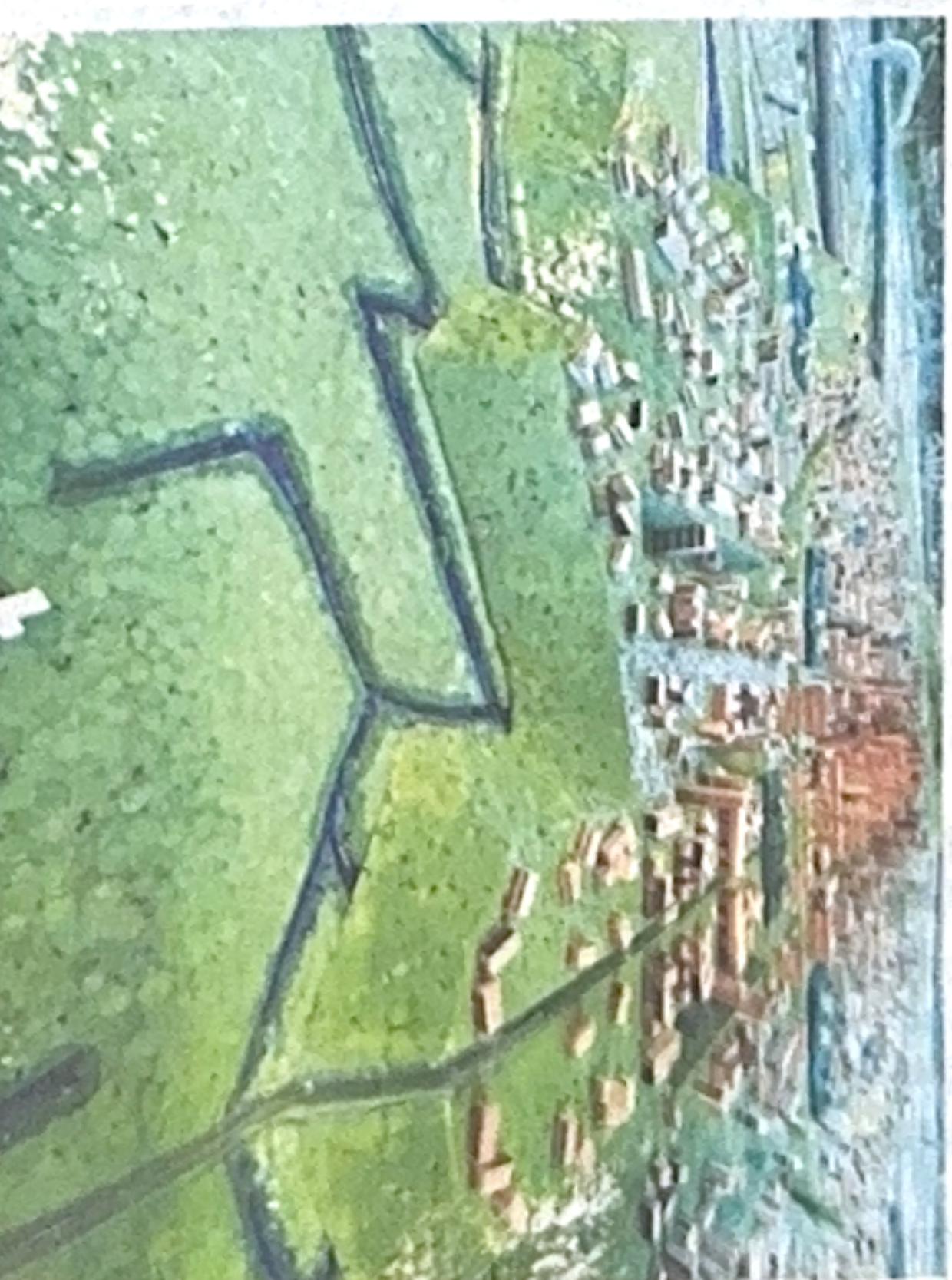
Kwaliteitslag

Toen GEAR door het Ministerie van Maak werd gevraagd om een bijdrage te leveren aan de expositie in Rotterdam, reageerden de architecten positief. De coöperatie denkt al veel langer na over de vraag hoe en waar er in Nederland het beste kan worden gebouwd, met oog voor klimaatverandering en zeespiegelstijging, energie- en landbouwtransities en ook economische belangen. Dat hadden leidt onder andere tot de conclusie dat er voor Fryslân veel te winnen valt bij nieuwbouw. Door aan te haken bij de bouwopgave kan de provincie zichzelf versterken, is de overtuiging van GEAR. „Het maken van een kwaliteitslag is ook hard nodig. Niet doen is eigenlijk geen optie”, zegt Staalenhoef. Volgens GEAR kampt Fryslân met een aantal problemen die om een

reactie vragen. Aan de randen van de provincie gaat het om verkrouting en het verdwijnen van bevolking, mede als gevolg van bevolkingstrimp. In de grotere steden gaat het in de naoorlogse wijken om verromming en sociale kwetsen. Bedrijventerreinen dreigen hier en daar af te glijden. Op het platteland komen steeds meer boerderijen leeg te staan, waardoor het karakteristieke beeld van het wielandschap de kwaliteit van de omgeving aantast en die op een duurzame manier aangepakt moeten worden. De bouwopgave is daarvoor een goede aanjager, stelt GEAR. Mogelijkheden zijn er zeker, voor wie zijn verbeelding gebruikt en initiatief toont. In Fryslân is ruimte voor het maken van nieuwe specifieke woonomgevingen, passend in het landschap en aansluitend bij de eigen identiteit. De maquette voor het Ministerie van Maak is daar als gedachtenoefening een goed voorbeeld van. GEAR zet in op de kop van de A15/Jildijk, bij Dronryp, Akkrum, Grou-jittsum, Wolvege-Noord en nog enkele locaties. „Dat zijn ook plekken waar al infrastructuur is, knooppunten van weg, water en spoor. Daar hebben we ideeën voor waar we graag eens met het provinciebestuur over zouden willen praten”, zegt Staalenhoef.

Onderdak is belangrijk, maar mensen willen ook leven, zich ontplooiën, samen dingen ondernemen

Wie de inzending van GEAR niet in Rotterdam heeft gezien, krijgt hier dit jaar mogelijk een herkansing. Stichting Attiek, een debatruimte in Leeuwarden over ruimtelijke onderwerpen, bekijkt momenteel in samenwerking met de Internationale Architectuurbuureau Rotterdam, bureau dus en de gemeente Leeuwarden of de tentoonstelling van het Ministerie van Maak een vervolg kan krijgen in het noorden. „Het idee is om de noodlijdende inzendingen aan die tentoonstelling apart te presenteren, in combinatie met debatten, lezingen en workshops”, zegt Bart Clissen, bestuurslid van Attiek en een van de ontwerpers van de GEAR-maquette. „We zoeken nog naar een geschikte locatie.”



Fryslân heeft van zichzelf veel te bieden: rust en ruimte, een wat minder jachtig bestaan, betaalbare woningen, frisse lucht